

Landschapsanalyse

DE BRINK LAREN

ad fontem
RUIMTELIJK ADVIES

LOCATIE

Luchtfoto NL 2022 6cm

Landschapsanalyse

Voor de locatie De Brink te Laren is een landschapsanalyse opgesteld. Met behulp van divers kaartmateriaal, bestaande documentaties en uiteenzettingen van de geschiedenis van Laren is onderstaande informatie verzameld. De analyse behandelt in hoofdlijnen diverse aspecten.

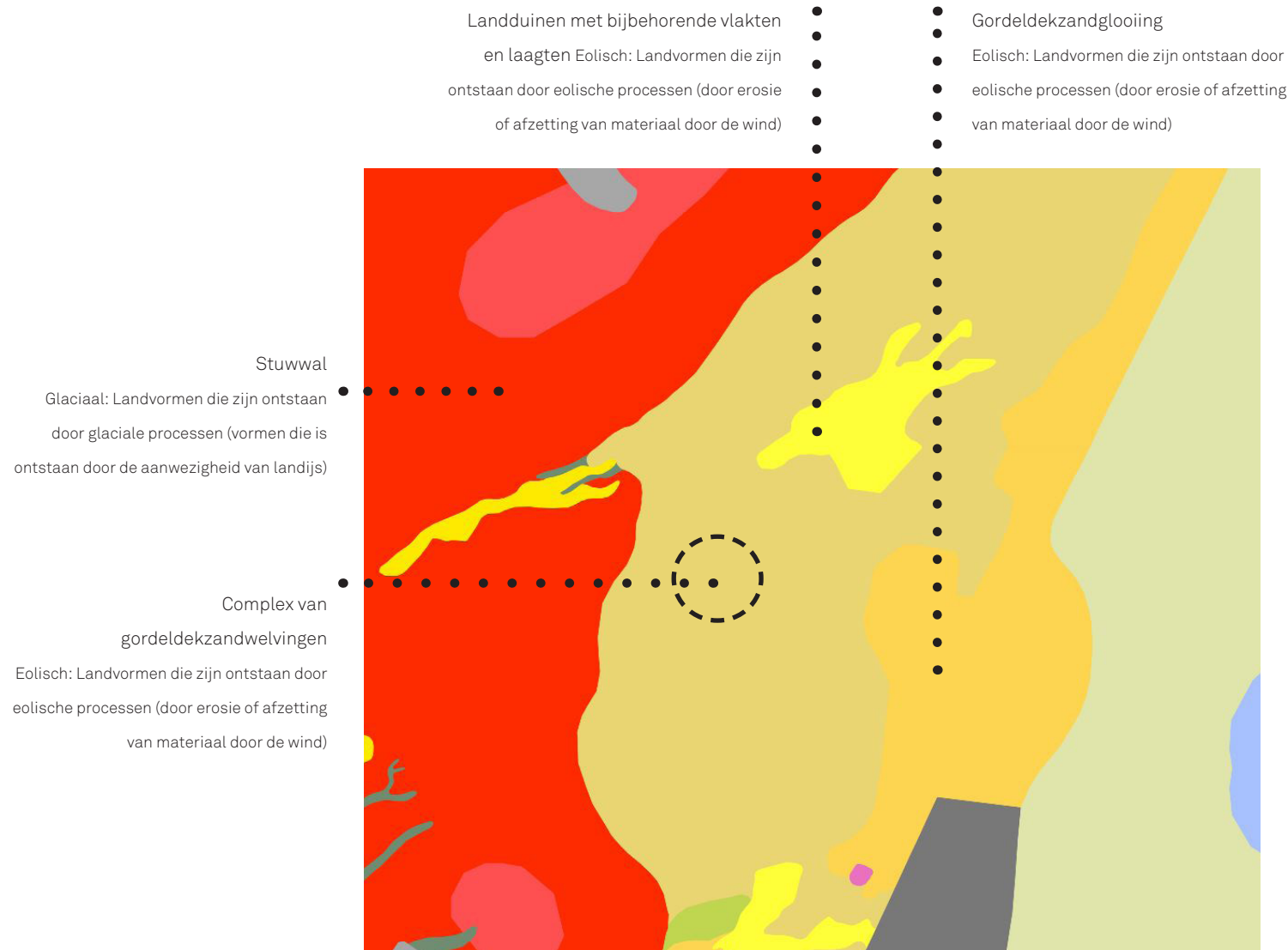
Informatie afkomstig van:

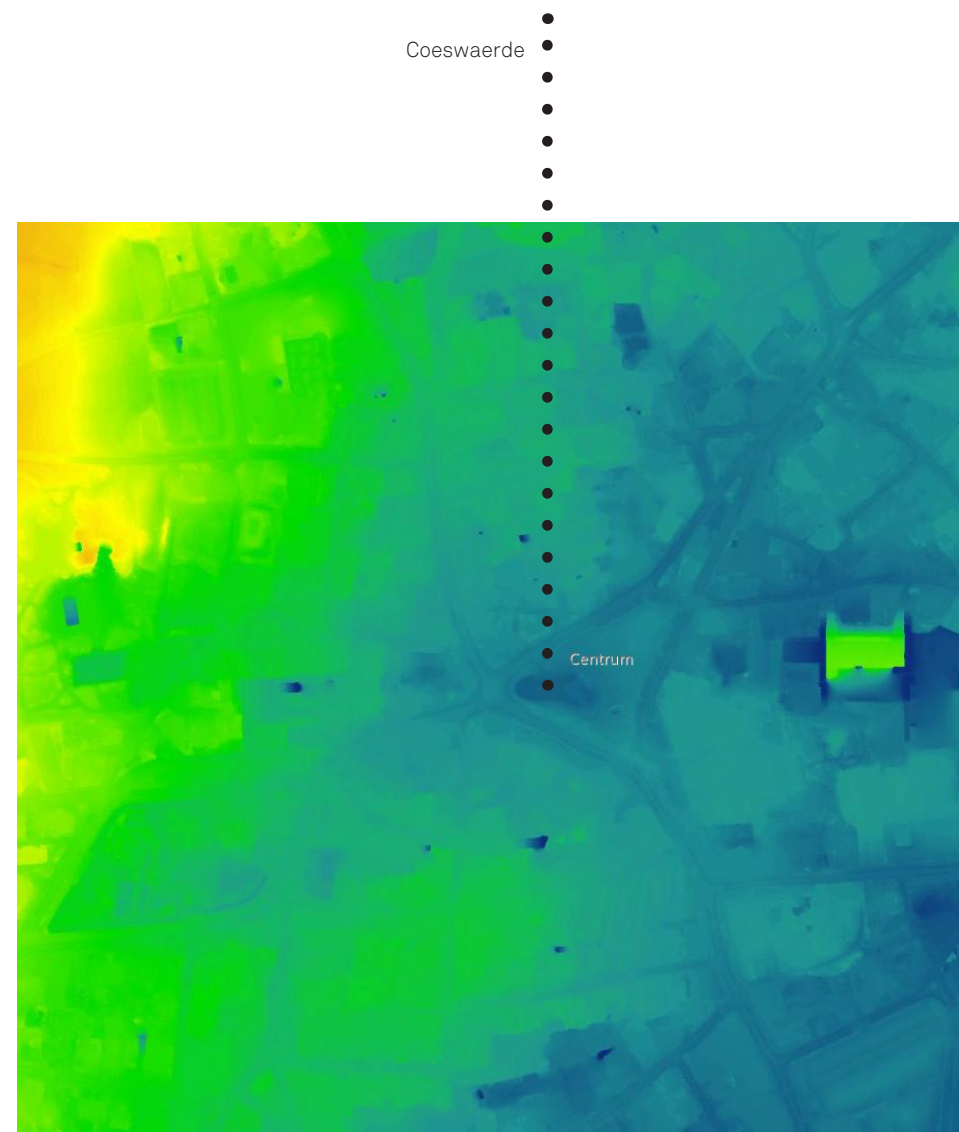
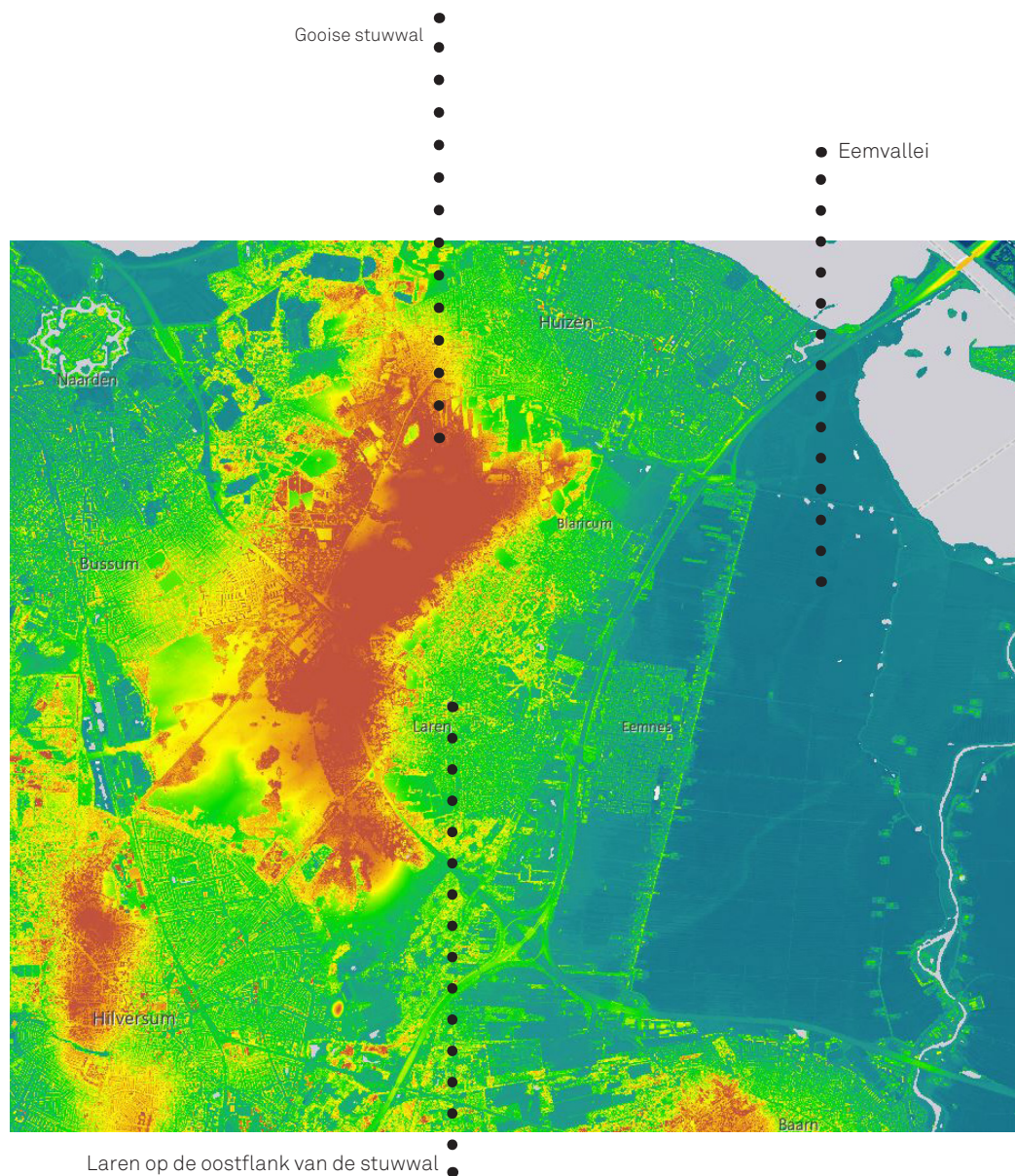
- Historische topografische kaarten (topotijdreis.nl)
- AHN (AHN.nl)
- Bodem en geomorfologie (PDOK.nl)
- Bestaande analyses (gemeente)
- Historische informatie (o.a. Historische kring Laren)

Geologie van het Gooi

Nadat de Eridanos door het omhoog komen van Denemarken werd afgesneden, kwam midden-Nederland onder invloed van de Maas en de Rijn. Deze rivieren hebben bruingetinte zanden en grind afgezet gedurende enkele honderdduizenden jaren. In de voorlaatste ijstijd (370.000 tot 130.000 v. Chr.) werd Nederland vanuit het noorden met ijs bedekt. De ijsmassa's drukten zand- en grindlagen omhoog en er ontstonden stuwwallen: langgerekte heuvelreeksen, waaronder de Utrechtse Heuvelrug en het Gooi. Rond de 110.000 jaar geleden begon het klimaat weer langzaam kouder te worden, het Weichselien brak aan. Tijdens deze koude tijd bereikte het landijs Nederland niet, maar verdween wel vrijwel overal de vegetatie, zeker tijdens de koudste delen van het Weichselien. Zo'n 10.000 – 25.000 jaar geleden zijn in het Gooi op grote schaal verstuivingen opgetreden, waarbij dekzanden werden afgezet. Circa 10.000 jaar geleden kwam er een eind aan ijstijden en begon het holoceen. Het klimaat werd warmer en vochtiger, de zeespiegel steeg en het landschap veranderde geleidelijk in een gesloten bosgebied. Doordat ook de grondwaterspiegel steeg, ontstonden in de lagere delen in het landschap moerassen die uitgroeiden tot veengebieden. Zo ook in de laagte van het Eemvallei.

Historische topografie

Occupatie van 't Gooi

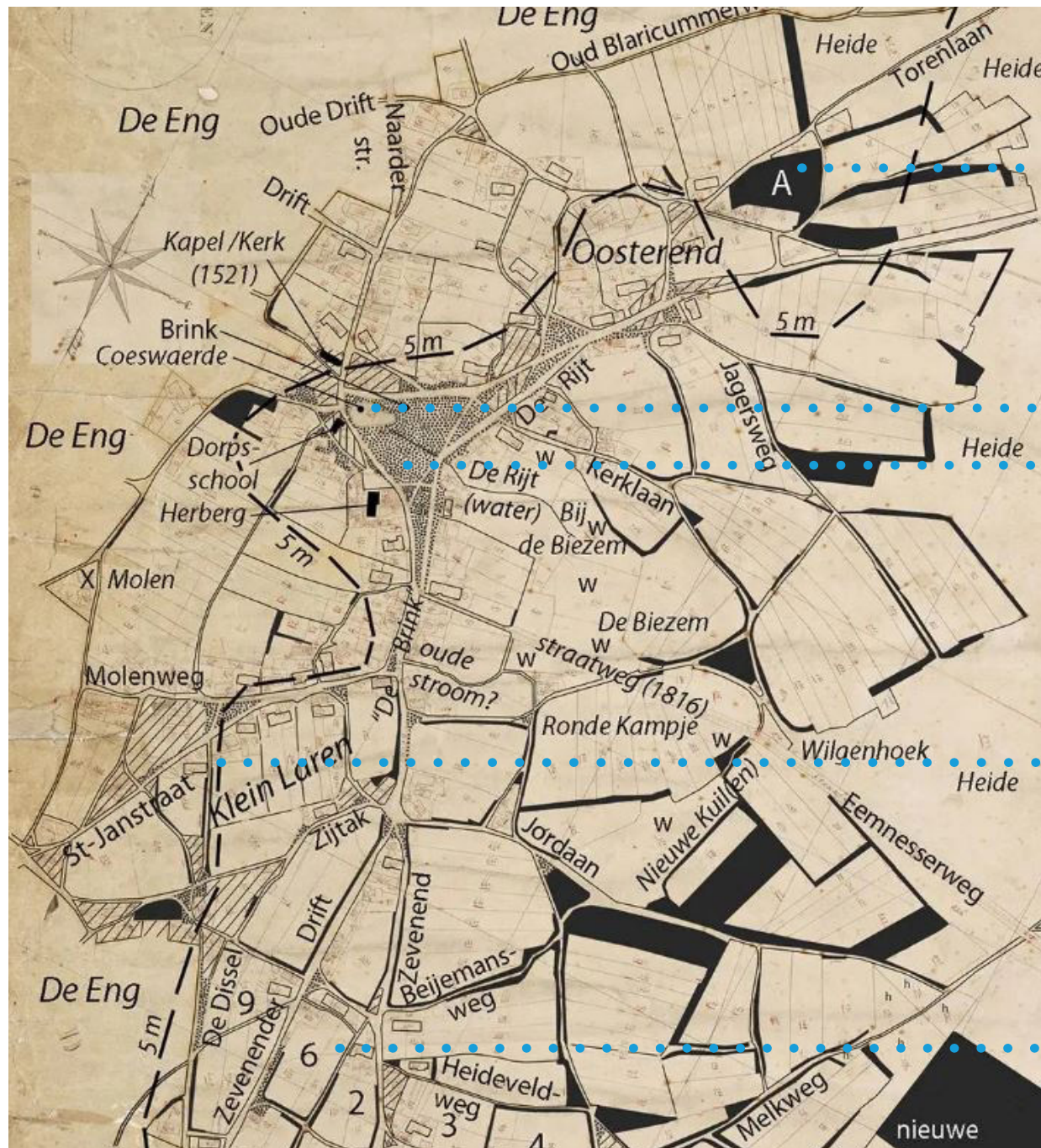
Miljoenen jaren lang werd ons landschap gevormd door natuurkrachten zoals tektoniek, water, wind, ijs en planten. Door menselijke invloed is het landschap veranderd. Veelal blijkt er een belangrijk verband te bestaan tussen de aard van de ondergrond enerzijds en de occupatie anderzijds. Door archeologische opgravingen in grafheuvels en urnenvelden weten we dat er al voor de late Middeleeuwen menselijke bewoning was in het Gooiland, onder andere de Zeven Bergjes op de Zuiderheide uit de Bronstijd (ca. 3000 tot 800 v. Chr.). Vanaf het neolithicum ging de mens landbouw bedrijven en daarmee meer permanent het landschap beïnvloeden. Vooral vanaf het laat-neolithicum zijn er in het Gooi sporen van landbouwcultuur. Men ging zich vestigen in nederzettingen, akkers aanleggen en dieren houden. In de Bronstijd vormde het Gooi het uiteinde van een tientallen kilometerslange begaanbare en bewoonbare rug (Utrechtse Heuvelrug) tussen deze moerassige laagten. Bewoning in de Bronstijd heeft een grote aantasting van het Atlantische loofbos op de hogere zandgronden veroorzaakt door de aanleg van brandakkers. Uitgeputte brandakkers veranderden in heidevelden, waarna door uitspoeling van mineralen de bodem nog verder verschaalde (podzolering). Op de Bronstijd volgde de

Laren aan doorgaande wegen van en naar omliggende nederzettingen

Lagere gronden in het Eemland

• Hogere gronden van het Gooiland

De percelen 'bosch
hegge' (erfscheiding)
en 'bosch hakhout'
(breed) zijn zwart
ingevuld.

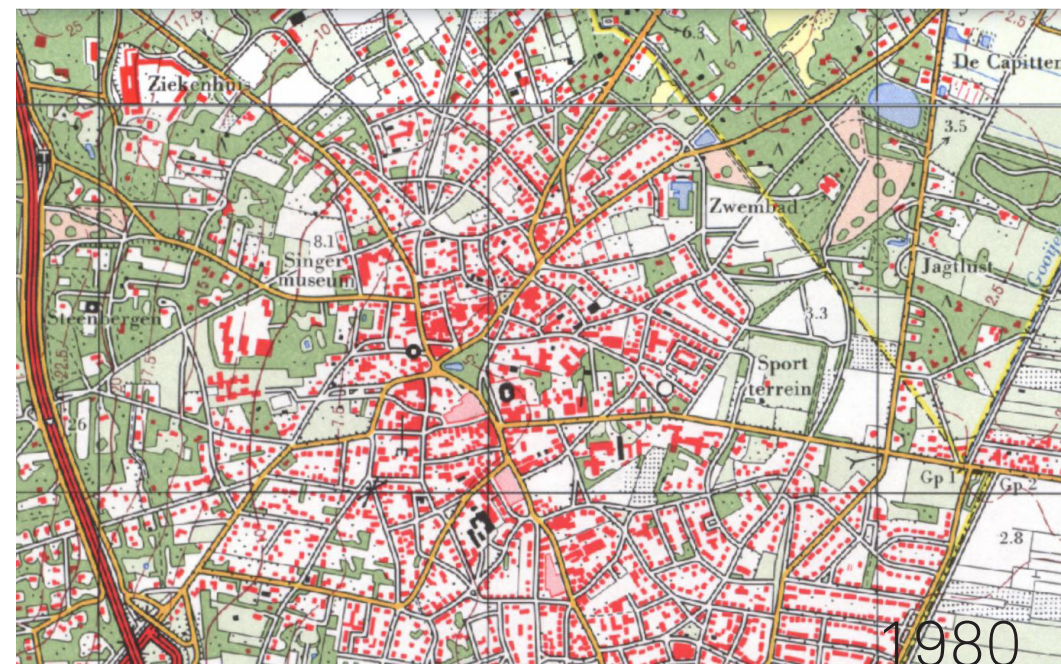
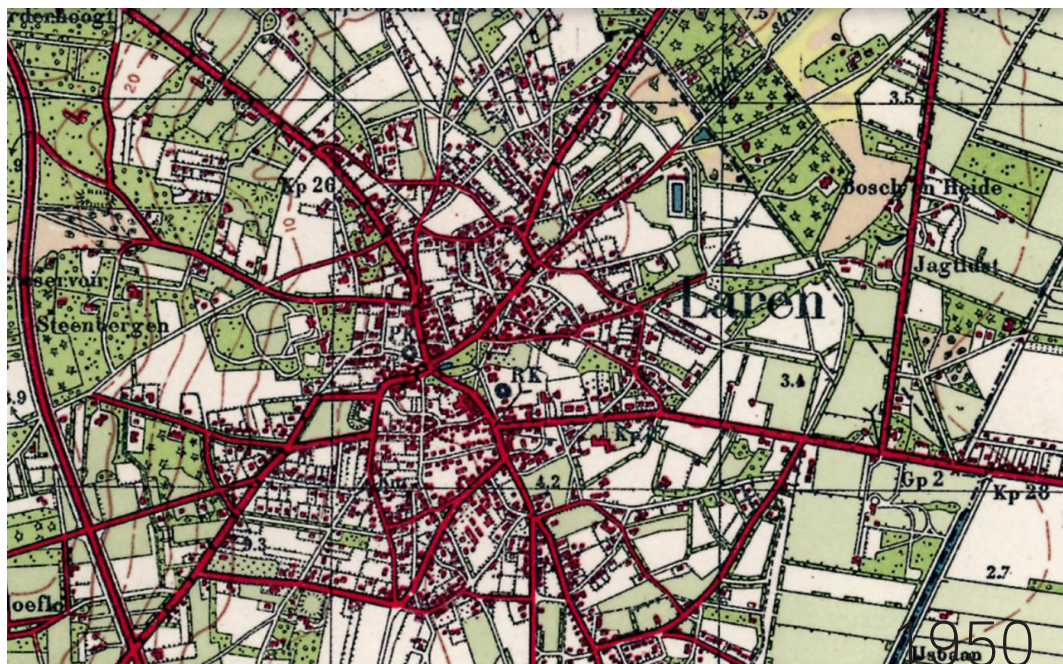
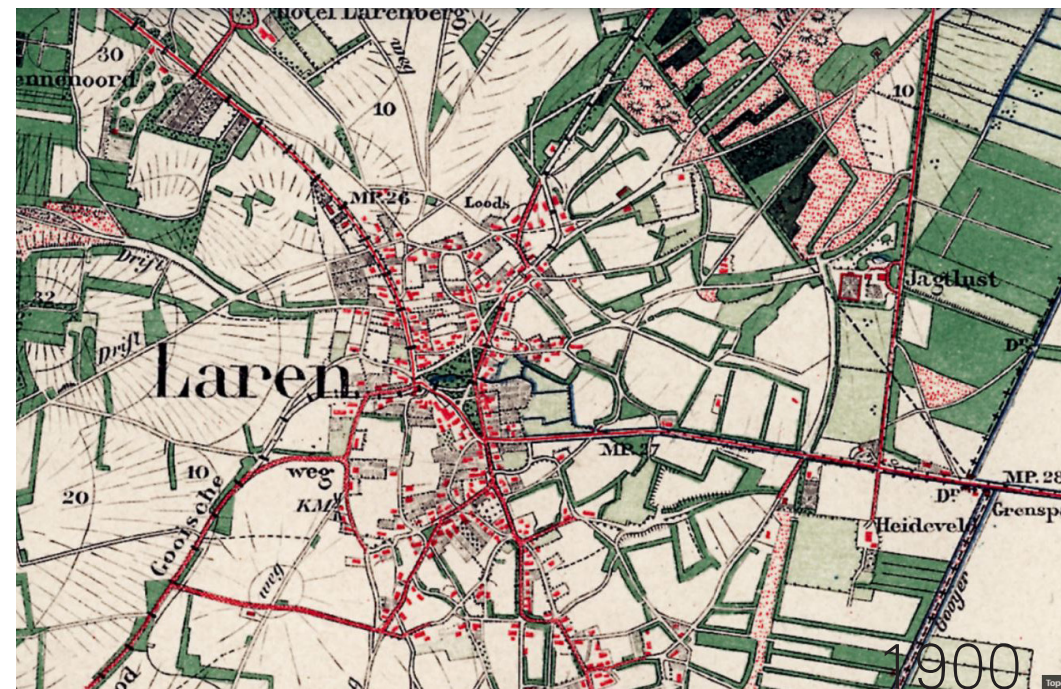
Coeswaerde als
'koes-weiert', c.q.
'koeienvijver'.

Coeswaerde als
'koes-weiert', c.q.
'koeienvijver'.

De Brink ligt in een laagte onder de daar naar het westen uitstulpende 5 meter hoogtelijn. De laagte was waarschijnlijk een vochtige plek, waarin zich kwel- en regenwater verzamelde dat uit en van de omliggende hellingen stroomde. Een ideale plek voor agrarische activiteiten; droge (bos)grond voor akkerbouw, vochtige gronden om runderen te weiden en de aanwezigheid van water voor mens en dier. Grondwaterdaling zal zeker uitdieping nodig hebben gemaakt. Overtollig water voerde af via het stroompje de Rijt richting de Biezem, een eveneens drassig gebied,

De 5 m hoogtelijn geldt in het Gooi als het niveau waarlangs boerderijgroepen ontstonden. Het veen uit de Eemvallei was vermoedelijk tot bij de 5 m hoogtelijn omhoog gekropen, waardoor de grondwaterstand hoger was. Langs de rand van het veen maakte voedselrijk grondwater een rijk broekbos mogelijk, dat na ontginning uitstekend weiland opleverde.

De cijfers 1 t/m 7 geven de oorspronkelijke zeven huiserven in het Zevenend aan. De toevoegingen 'a' de uitbreidingen daarvan. Nummers 8 t/m 10 vormen nieuwe langere huiserven die zouden zijn ontstaan in een latere periode.

IJzertijd (600 v. Chr. tot 200 na Chr.) die een technologische vernieuwing inhield. In het Gooi vormen de complexen Celtic fields (raatakkers) op de Hoorneboeg en het mogelijk grootste prehistorische urnenveld van Nederland op de Aardjesberg de belangrijkste bewoningsbewijzen uit deze tijd.

In de Laat-Romeinse Tijd en Vroege Middeleeuwen (2e tot 7e/8e eeuw na Chr.) zochten familiegroepen waarschijnlijk opnieuw geschikte plekken om zich te vestigen. Bij 'brinken', kleine velden waar het vee wordt verzameld en van waaruit het vee naar de heidevelden wordt gedreven, ontstaan nederzettingen. Aanvankelijk kozen zij toen daarvoor hoog gelegen locaties bij of in de bosranden op plateaus en stuwwallen. Veranderende (lokale) omstandigheden hadden mede verplaatsingen van de nederzettingen naar de plateau- en stuwwalflanken in de Late Middeleeuwen (1000-1500) tot gevolg. Exemplarisch is Laren, waar ter plekke van het hoog gelegen Janskerkhof ooit de Larense Vituskerk stond. De dorpskern ontwikkelde zich in de loop van de middeleeuwen echter veel lager. Mestverzameling en intensivering van de bemesting, daaraan gepaard een groter belang van veeteelt, ging een wezenlijk onderdeel vormen in het proces. Geleidelijk kwamen nederzettingen op een vaste plek te liggen, waaronder ook diverse boerderijen in 'Laaren'.

Laren

Er wordt gesteld dat Laren het oudste dorp van het Gooi is waar omstreeks 400 na Christus de eerste landbouwers zich ten oosten van het tegenwoordige Sint Janskerkhof vestigden. In de loop der eeuwen heeft Laren zich ontwikkeld van boerendorp (met de weefindustrie als belangrijkste inkomstenbron) naar een kunstenaars- en forensendorp. In de 19de en 20ste eeuw waren er veel weverijen en tapijtfabrieken. Eind 19de eeuw kwamen veel kunstschilders in Laren wonen en werken en werd Laren een kunstenaarsdorp.

In het midden van de 20ste eeuw veranderde het dorp langzamerhand in een forensenwoonplaats. Veel nieuwbouw vond plaats, de tapijtfabrieken verdwenen en veel nieuwe bewoners vestigden zich in het dorp.

LANDSCHAPSTYPE

De ligging op de oostelijke flank van de Gooise stuwwal maakt Laren tot een 'flankesdorp'. Buiten de dorpen liggen aaneengesloten bouwlanden, de enges. De plaggen van de hoger gelegen 'woeste gronden' worden gemengd met dierlijke mest uit de potstallen en op het bouwland gebracht waardoor de vruchtbaarheid van de eng verbeterd. De laagst gelegen delen van het landschap worden gebruikt als weiland of hooiland: de meenten of maatlanden. Dit zijn gemeenschappelijke gronden die beschikbaar zijn voor de boeren op basis van oude gebruiksrechten. Op de woeste gronden komen onder meer de boomsoorten berk, els, hazelaar en eik voor. Met het kappen van de bomen, het steken van plaggen en door overbeweiding, wordt de vegetatie op de zandgronden in de late middeleeuwen hoofdzakelijk een monocultuur van heide. Her en der zet de degradatie van het landschap nog verder door en ontstaan vlakten met stuifzanden. Op kleine schaal wordt grind, zand en leem gewonnen uit de stuwwallen. Hoewel sterk beïnvloed door latere stedelijke ontwikkelingen, de herbebossing en park- en landgoedaanleg is dit voor het Gooi kenmerkende oude cultuurlandschap nog altijd goed zichtbaar.

Fragment van de kaart van Gooiland van Maurits Walraven, 1723, noorden links (coll. Stads- en Streekarchief te Naarden). Twee laagten liggen langs een oude weg naar Eemnes: no. 35 'Beemden of Kuijlen' en no. 36 'Beemden of Biesen' (bron: Historische Kring Laren)

DE BRINK IN LAREN

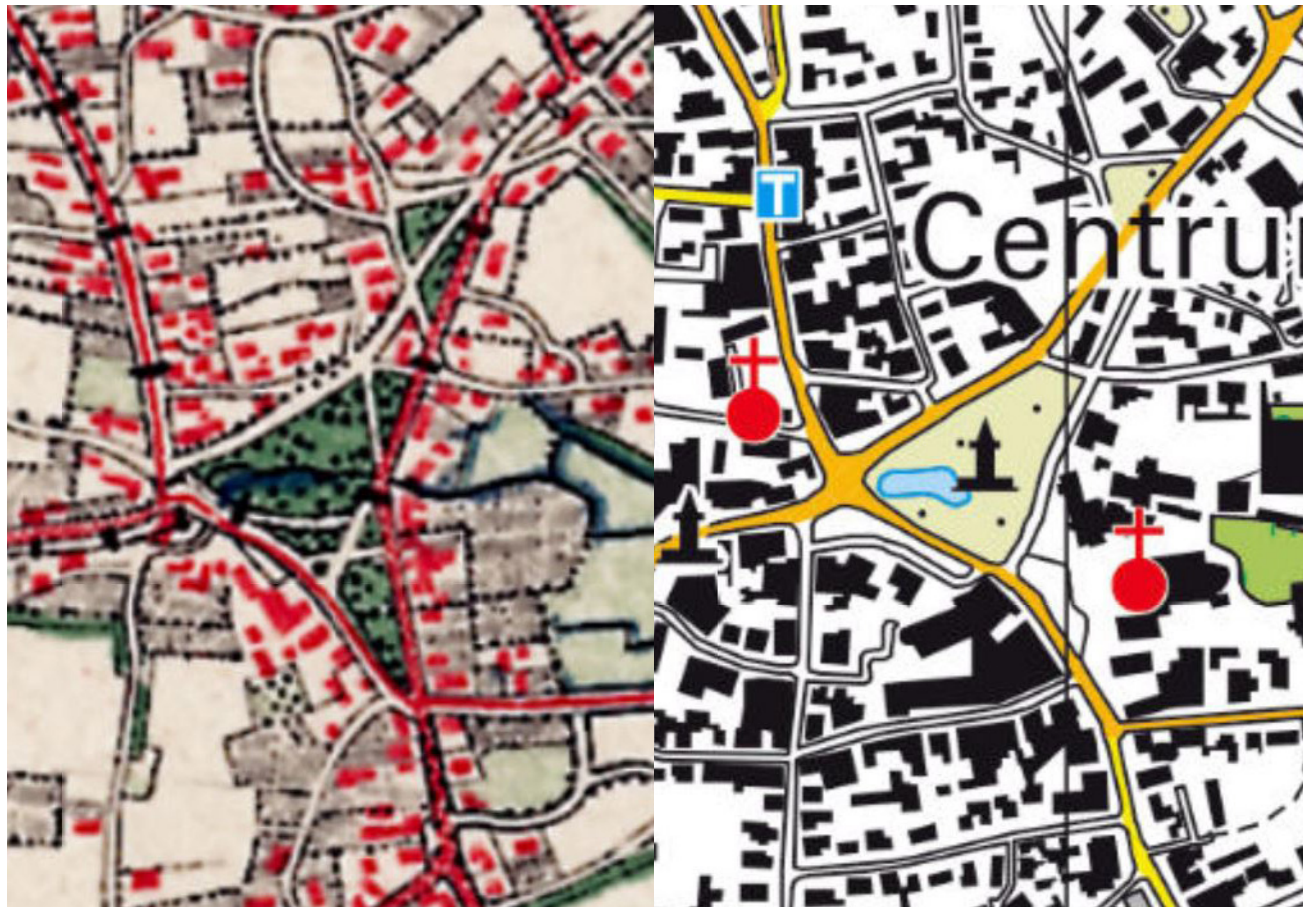
In voorgaande paragrafen is aangetoond dat de geologische toestand ter plaatse van invloed is geweest op de occupatie. De mens heeft het landschap vormgegeven, zo ook de Brink in het dorp Laren. De gemeenschappelijke ruimten, brinken en aansluitende veedriften binnen de nederzetting werden naar het inzicht, de behoefte en de omstandigheden van de dorpsgemeenschap in de loop van de tijd in hun functie aangepast en ingericht, waardoor deze verkleinden, versnipperden of praktisch geheel verdwenen. Deze omstandigheden en veranderingen van de Brink worden in onderstaande tekst kort benoemd. Op de eerder getoonde historische topografische kaarten is de ontwikkeling van de Brink weergegeven. De Brink is als groene driehoek tussen wegen en bebouwingen blijven bestaan.

Ontwikkeling wegenstructuur

Laren heeft een radiale wegenstructuur die langzaam verbeterd en uitgebreid is. Aanleg van de straatweg 1816, verbeterde weg en betere verbindingen met steden als Amsterdam en Amersfoort. Het dorp kreeg meer inwoners. Het grootste deel was werkzaam in de agrarische sector, de rest in ambacht en dienstverlening. Vanuit Amsterdam bereikt de Gooische Stoomtram in 1882 Laren. Zomergasten en kunstenaars uit de steden komen in groter getal en buiten wonen komt ook in Laren in zwang. De wegenstructuur vraagt ruimte ten koste van de Brink.

Bebouwing op de Brink

Meer inwoners zorgde ook voor de bouw van nieuwe gebouwen zoals onderwijsinstellingen, hotels en de basiliek. De groei van Laren vereiste voorzieningen. Bebouwing op de Brink zelf is er

nooit gekomen en de nadruk lag op het open houden van (het zicht op) de Brink.

Gebruik

De Brink is door de geschiedenis heen gebruikt voor diverse doeleinden. In eerste instantie voor agrarisch gebruik. Het laten drinken van vee in de Coeswaerde, verzamelplaats van waaruit het vee naar omliggende plekken verplaatst werden en diverse bronnen schrijven meer agrarisch aanverwante functies. Met de ontwikkeling van Laren in een kunstenaars en later forensen dorp, waar in de tegenwoordige tijd voornamelijk de nouveau riche verblijven en vestigen, heeft de Brink een andere functie en gebruik gekregen dan voorheen. Een ontmoetingsplek, ruimte voor herdenkingsmonumenten, diverse festiviteiten, allen niet meer voor het praktisch nut, maar voor soviale .

Beplantingen op de Brink

De behoefte aan hout, de (illegale) kaalslag en moeilijke controle kan er toe hebben geleid dat aanvankelijk als weiden aanwezige dorpsbrinken door de gemeenschap zijn beplant. Nieuwe aanwas kon onder toezicht tot volle wasdom komen en de opbrengst ten goede aan de gemeenschap. Tot in de eerste helft van de 20e eeuw waren openbare verkopeningen van de gemeentebomen, en zelfs het snoeisel ervan, een welkome aanvulling op de financiën. Eikenbomen, bijvoorbeeld, leverden duurzaam hout voor gebinten en eikels voor de varkens. In geval van hongersnood werden eikels zelfs vermalen tot meel. Deze combinatie van voordelen verklaart de brinken met eiken, maar andere soorten kwamen ook voor, zoals iepen en linden. Iepziekte velde ze, waarna in 1928 eiken op de Brink zijn geplant. Iepen leveren ook degelijk hout met wat andere kwaliteiten. De gladde iep of veldiep (*ulmus minor*) houdt van 'vrij droge tot vrij natte, matig voedselrijke tot voedselrijke,

vaak kalkhoudende grond', terwijl de wintereik (*quercus petraea*) houdt van 'droge tot natte, matig voedselarme tot matig voedselrijke, zwak zure grond' (wilde-planten.nl). De vraag dringt zich op of de gewoonte om iepen te planten is overgeleverd uit de tijd dat de bodem ter plaatse natter en voedselrijker was.

Water

Op topografische kaarten van voor 1900 is leesbaar dat de gronden voorheen natter zijn geweest en dat de Coeswaerde derhalve waarschijnlijk in verloop van tijd dieper is uitgegraven om water in de Coeswaerde te houden. De afwatering vond plaats in oostelijke richting. Vanaf 'het bonte paard' zal waarschijnlijk een watergang voor watertoevoer hebben gezorgd.

Herinrichting van de Brink

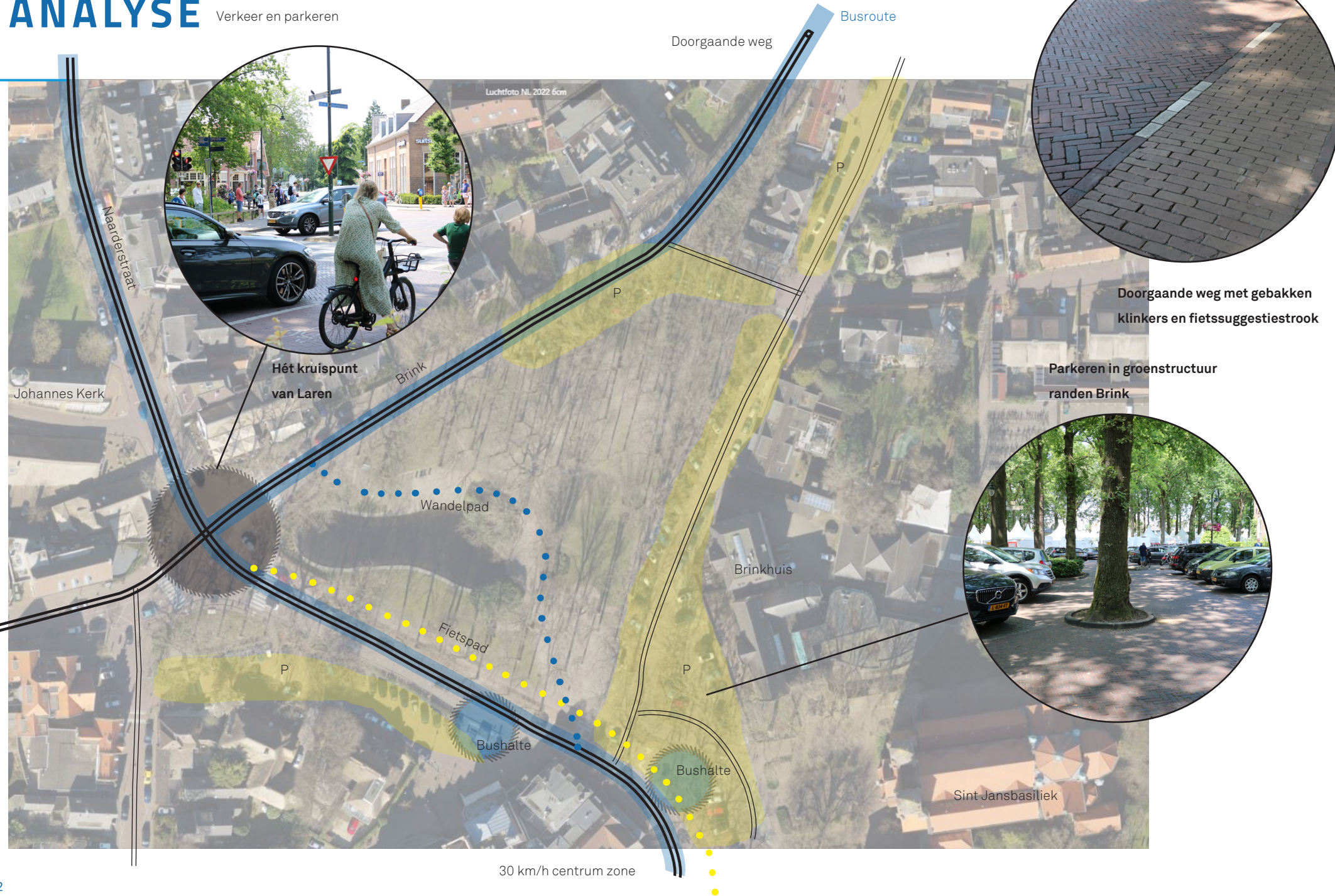
De schoonheidscommissie 1927 drukt het als volgt uit in haar advies: 'De monumentaliteit van den Brink is o.i. grootendeels te danken aan het feit, dat een soort van boomen, welke rythmisch ten opzichte van elkaar zijn gesteld, aanwezig is. (...) Groepsgewijze beplanting (...) lijkt ons voor een herbeplanting van den Brink ten eenenmale onjuist.' Er worden 250 eiken geplant en op de kleine brink aan de Rijt 36 linden. De vijver schuift op, maar wordt in grootte beperkt. Hij wordt zo geplaatst dat de omliggende bebouwing erin weerspiegelt. Hij krijgt een bodem van asphalt, waardoor het waterniveau hoger wordt. De Van Wulfenbank wordt verplaatst. Er ontstaat een driehoekig pleintje met de gespaarde acacia's voor Brink 1 en 3 (nu "Mauve") door het rechte trekken van de kruising, maar de trambaan blijft liggen met zijn slinger over de Brink.

Op deze ansichtkaart staat achter het bruggetje de leuning boven de heul onder de straatweg door, op de hoek bij 'het Bonte Paard' (coll. Historische Kring Laren).

ANALYSE

Verkeer en parkeren

ANALYSE

Groene en blauwe structuren

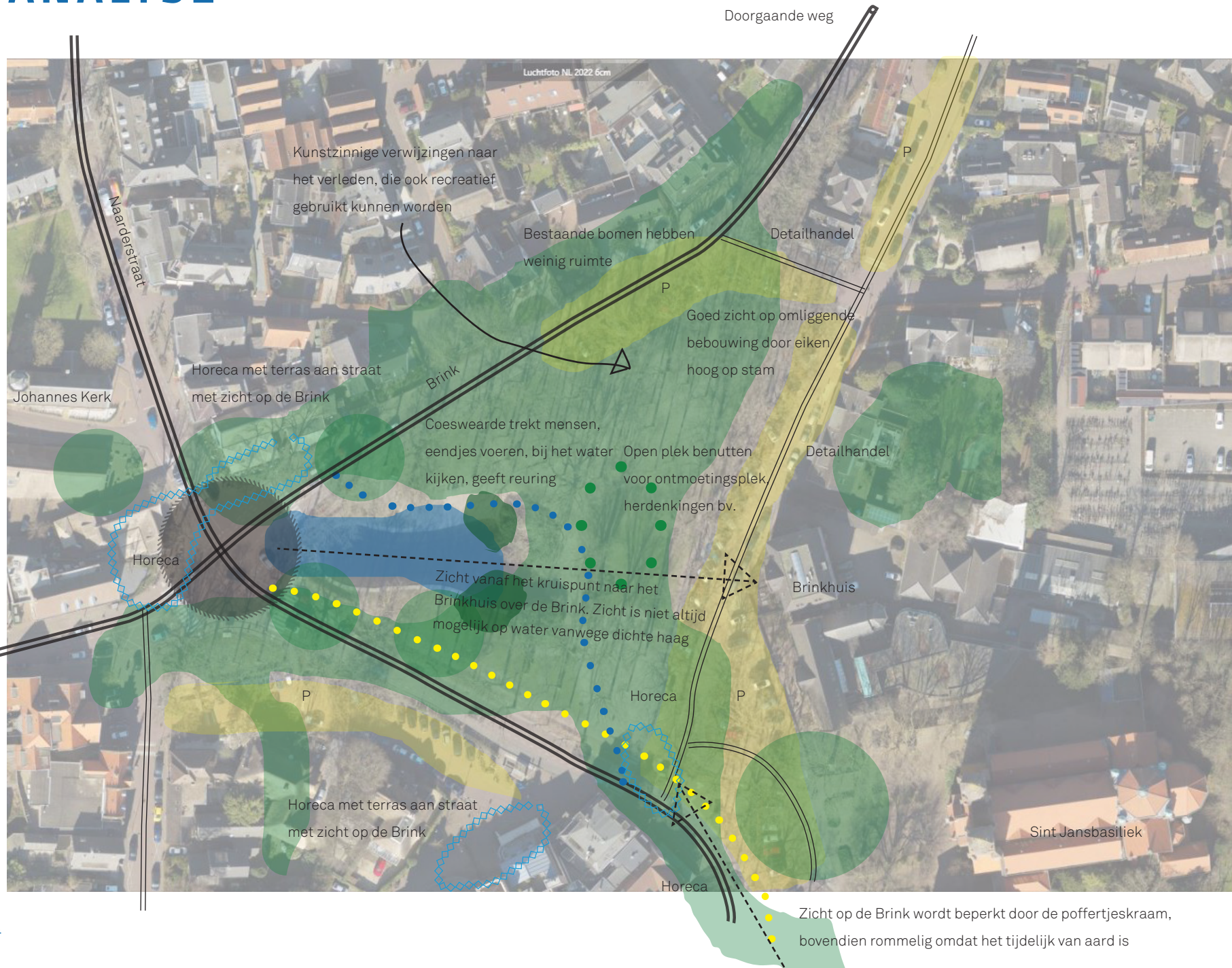
Paardenkastanje

Rhododendrons

ANALYSE

Mindmap

Zicht op de Brink wordt beperkt door poffertjeskraam. Net zoals vele andere horeca gelegenheden is het terras gericht op de straat, in dit geval met de rug naar het groen en de Coeswaerde. Andere terrassen zijn ook gericht op de straat, maar hebben wel zicht op de Brink. Mauvepomp valt niet meer op.

De ruimtedruk en de wens voor behoud van het bestaande bomenbestand wordt zichtbaar in de ruimtelijke inrichting waarbij functies en gebruik worden gecombineerd. De forse bomen hebben een zeer kleine boomspiegel. Op veel plekken zijn hagen aanwezig die het beeld op het blik wat verzachten.

Vanaf hét kruispunt op de Brink is het Brinkhuis en de Coeswaerde zichtbaar vanaf ooghoogte. Vanuit diverse voertuigen die het kruispunt passeren is het water vrijwel niet zichtbaar vanwege de dicht haag. In de foto is het gebruik van de Brink als evenementen locatie afgebeeld.

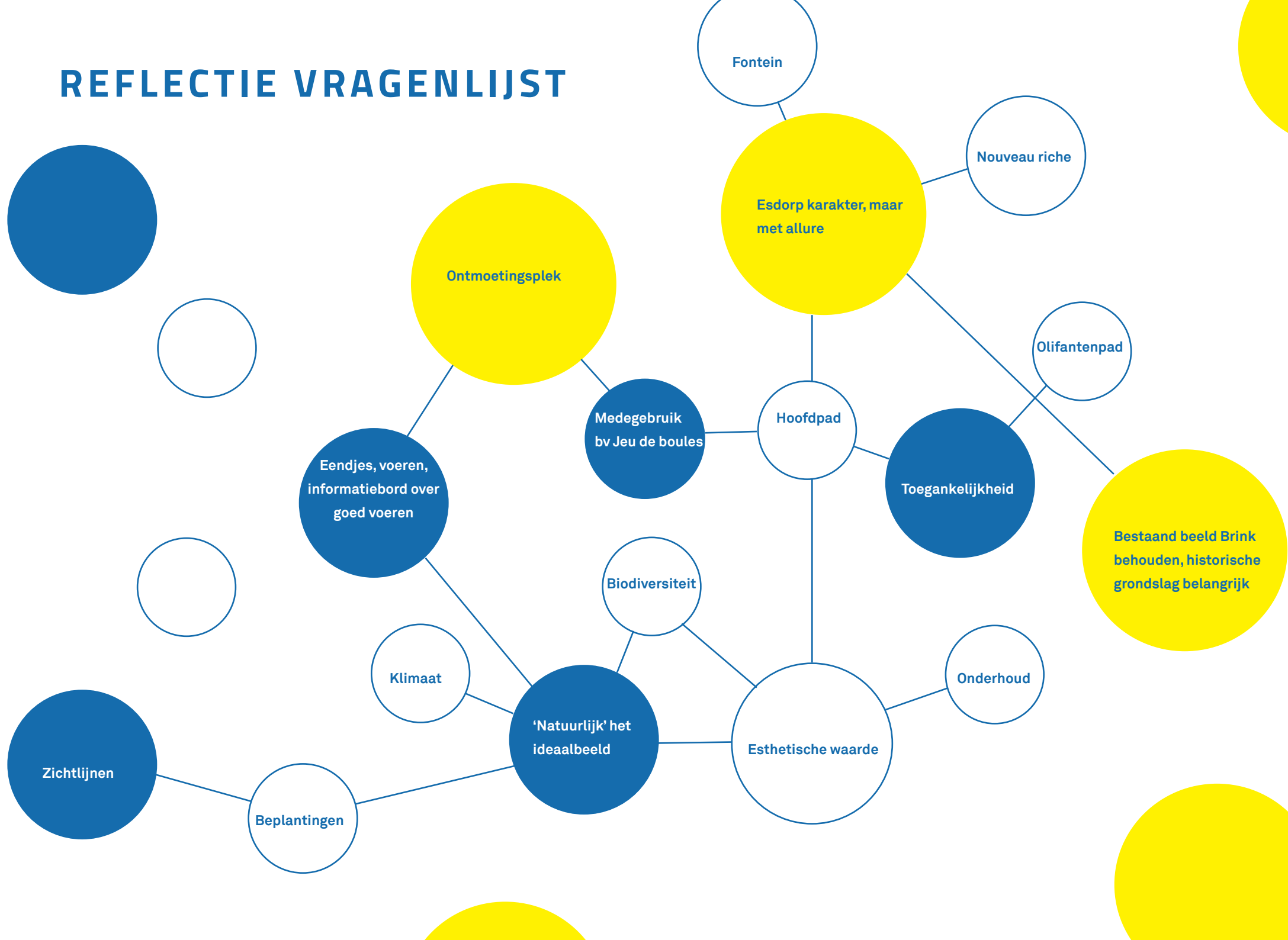
Diverse bebouwingen en materialisering refereren naar het agrarische verleden, andere bebouwingen naar de periode waarin het dorp zich meer toespitst op de forens en de kunstenaar.

GEREEDSCHAPSKIST CQ SPELREGELS INRICHTING OR

De Brink in Laren is een historisch gewortelde groene ruimte in het dorp met een diversiteit aan functies. Het dorp is gelegen in het esdorpenlandschap, welke aanknopingspunten geeft om een gereedschapskist te ontwikkelen voor de inrichting van de Brink. Er zijn veel reeds aanwezige kwaliteiten op de Brink, zoals het (inheemse) groen, bestrating met natuursteen keien, de Larense hagen en bebouwingen met historie en allure. Enkele toegepaste materialen gebruikt op en rond de Brink verwijzen naar het landschap, zoals zandkleurige verhardingen die refereren aan de zandgronden en de heidevelden, de kasseien verbinden zich met materialen zoals de uit de ijstijd meegevoerde zwerfkeien, beplantingen gebiedseigen voor de regio op de zandgronden. Bij gebruik ontstaat er een samenhangende inrichting passend bij het karakter van het dorp. Het karakter van het dorp bestaat uit een agrarische grondlegging met invloeden van de kunst en de nouveau riche. Op de Brink past een sobere inrichting in relatie met het agrarische esdorpen karakter waarbij gewerkt kan worden met accenten van kunstzinnige aard. Dit draagt bij aan het versterken van de 'Sense of place'.

REFLECTIE VRAGENLIJST

ONTWERP

Vanaf h t kruispunt bij de Brink bestaat er zicht op de Brink en het water van de Coeswaerde. De diverse terrassen en de vele voertuigen en wandelaars die gebruik maken van dit kruispunt hebben zichtlijnen op en over de Brink naar omliggende bebouwingen. Over de Coeswaerde is er een zichtlijn op het Brinkhuis. Vanuit het Brinkhuis over de Coeswaerde naar Het Bonte Paard en de Johannes Kerk. Vanuit zuidelijke richting is er eveneens zicht op de Coeswaerde en de Brink, gedurende enkele maanden deels zicht op de poffertjes kraam.

De Brink is een ontmoetingsplek in Laren. Op de Brink nabij de Coeswaerde zijn diverse bankjes en picknickplekken aanwezig die bewoners en bezoekers van Laren de ruimte biedt om uit te rusten en te genieten van de omgeving. De elementen zijn passend bij het karakter van de plek, sober met eventueel accenten van kunstzinnige aard. Het oorlogsmonument zal verplaatst worden naar een open, lichte plek op de Brink waar voldoende ruimte is om samen te komen in groepen. Op de afbeelding hiernaast is de locatie weergegeven. Daarnaast is de Coeswaerde een mooie achtergrond voor de herdenking.

Als interactief element is een waterpomp denkbaar. Om de connectie met het water te vergroten zou dit op een oever met trap kunnen. Dit zou tevens als zitgelegenheid kunnen dienen.

De Brink heeft een basis van een grondbedekking van gras en hoogstammige bomen (hoofdzakelijk eik) waardoor de zichtlijnen relatief ver reiken. Het gras als bodembedekking past bij het karakter van de Brink als een vrij open en toegankelijke plek in het hart van het dorp. Door grondverbetering, duurzaam gebruik en beheer van de Brink zal een groene basis diverse functies faciliteren.

De Rhododendrons zullen plaatsmaken voor de Coeswaerde. De struiken hebben een hoge sierwaarde en stralen allure uit door het gebruik op vele landgoederen. Achter de poffertjeskraam zal een struikgroep zorgen voor een zachte afronding, rugdekking van de bebouwing met de soort Rhododendron.

De natuurlijke oever van de Coeswaerde wordt aangeplant met vaste planten. Er worden geen bomen of struiken aangeplant om de openheid en de zichtlijnen te behouden.

REFERENTIEBEELDEN OEVER

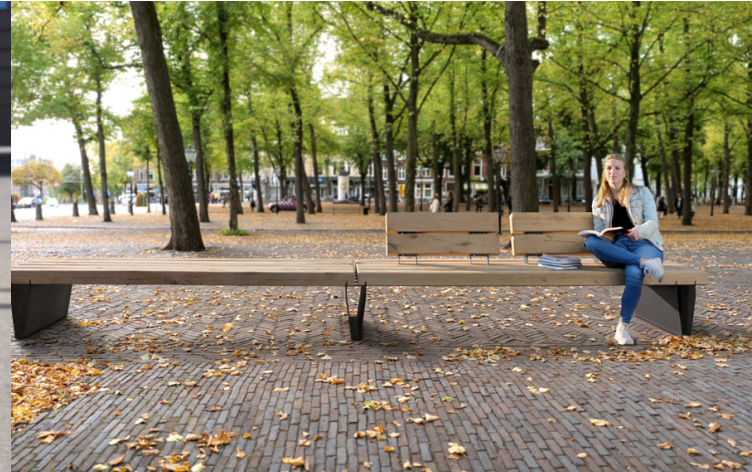
Natuurvriendelijke oevers

Een natuurvriendelijke oever ligt tussen de cultureelrijke en natuurlijke oever in. De natuurvriendelijke oever is een door de mens ingerichte oever waarbij ontwikkeling van natuur, landschap en ecologie expliciet wordt gestimuleerd. Dit is een zeer brede definitie, die in de praktijk leidt tot een breed scala aan soorten natuurvriendelijke oevers. Een natuurvriendelijke oever wordt natuurvriendelijker beoordeeld als deze de natuurlijke situatie dichter benadert.

D In natuurvriendelijke oevers is er een geleidelijke overgang van water naar land, waardoor er variatie is in waterdiepten. Dit geeft variatie in groeiomstandigheden zodat een diversiteit aan oeverplanten, waterplanten en diersoorten kan voorkomen. e oever geeft dieren ook de mogelijkheid om zich te verplaatsen tussen het water en de oever.

REFERENTIEBEELDEN

Colofon

NAAM	Landschapsanalyse en schets Coeswaerde Brink Laren
PLANTYPE STATUS	Analyse en schets Concept intern
DATUM	17 augustus 2023
PROJECTNUMMER	23AF139
ODPRACHTGEVER	Gemeente Laren
OPSTELLER	AV
CONTACTPERSOON	A. Veenendaal

Ad Fontem

074 255 7020

info@ad-fontem.nl

WIJ MAKEN
PLANNEN BINNEN
UW RUIMTE

ad fontem
RUIMTELIJK ADVIES